

Drogy a společnost, přednáška 7: Paradoxní aspekty současné DP

Mgr. Jan Morávek, Ph.D.

Institut sociologických studií FSV UK Praha

Praha 13. 11. 2013

Hlavní otázky – paradoxy

- Proč je metamfetamin nelegální a Ritalin na předpis?
- Proč je marihuana v některých zemích nelegální a zároveň na předpis?
- Proč se v některých zemích nebo historických dobách bojuje proti drogám více a jinde/jindy méně?

Hlavní poselství přednášky

- *„Existence objektivně škodlivých podmínek je relevantním, nikoli však dostatečným vysvětlením toho, že některé formy užívání drog jsou označeny za problematické a jiné nejsou.“*
- Boj proti drogám souvisí se změnami v definici drogové situace a podmínkami v dané společnosti.

Zdroj: Faupel, Horowitz a Weaver (1994)

Osnova přednášky

- sociální deviace: drogy jako příčina, léky jako řešení
- definice situace a rámování
- symbolická důležitost drogového nebezpečí
- sociální problémy jako kolektivní procesy: medikalizace a morální panika

Sociální deviace

- zakázané nebo regulované chování, jehož důsledkem je s určitou pravděpodobností trest nebo jiný projev nesouhlasu.
- vyplývá z uplatňování a porušování morálních norem

Sociální deviace

Normativní přístupy	Relativistické přístupy
Sociální konsensus, sociální normy, funkcionalismus	Diverzita, sociální konflikt
<i>Kdo vykazuje deviantní chování?</i>	<i>Jaké sociální procesy definují deviace?</i>
<i>Jaké jsou jeho příčiny?</i>	<i>Jak osoby reagují na své deviantní označení?</i>

Definice situace

„Jestliže je určitá situace lidmi definována jako reálná, pak je reálná ve svých důsledcích.“

Definice určité sociální situace různými osobami závisí na interpretativních schématech, se kterými do této situace přicházejí. Na definici situace závisí jejich jednání.

Zdroj: Thomas (1923)

Ritalin a metamfetamin: blízcí příbuzní

Metylfenidát (Ritalin, Concerta)	Metamfetamin
psychostimulační léčivo, strukturálně podobné amfetaminu	psychostimulační droga amfetaminového typu
stimuluje CNS – zvyšuje úroveň dopaminu a noradrenalinu	stimuluje CNS – zvyšuje úroveň dopaminu
zpomaluje zpětné vychytávání dopaminu (http://en.wikipedia.org/wiki/Methylphenidate)	uvolňuje dopamin a zpomaluje zpětné vychytávání (http://en.wikipedia.org/wiki/Methamphetamine)

Léky jako řešení deviace

Alex has ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder)

Book report on US presidents

Starts **CONCERTA**

Reads quietly in library with Matt

Finishes report before dinner

Turns in report with classmates

Leaves backpack on bus

Disruptive in library

Doesn't finish book

Teacher calls mom

CONCERTA® CAN HELP YOUR CHILD GET ON THE PATH TO SUCCESS IN MANAGING ADHD.

The advertisement features a young child with curly brown hair, wearing a blue shirt, sitting at a desk and looking thoughtfully at the camera. The background is a blurred library or classroom setting. A series of yellow stars are arranged horizontally across the top, connected by dotted lines, representing a timeline of the child's progress. Text labels are placed around the child, with dotted lines pointing to specific actions or states. The overall tone is positive and hopeful, emphasizing the effectiveness of the medication.

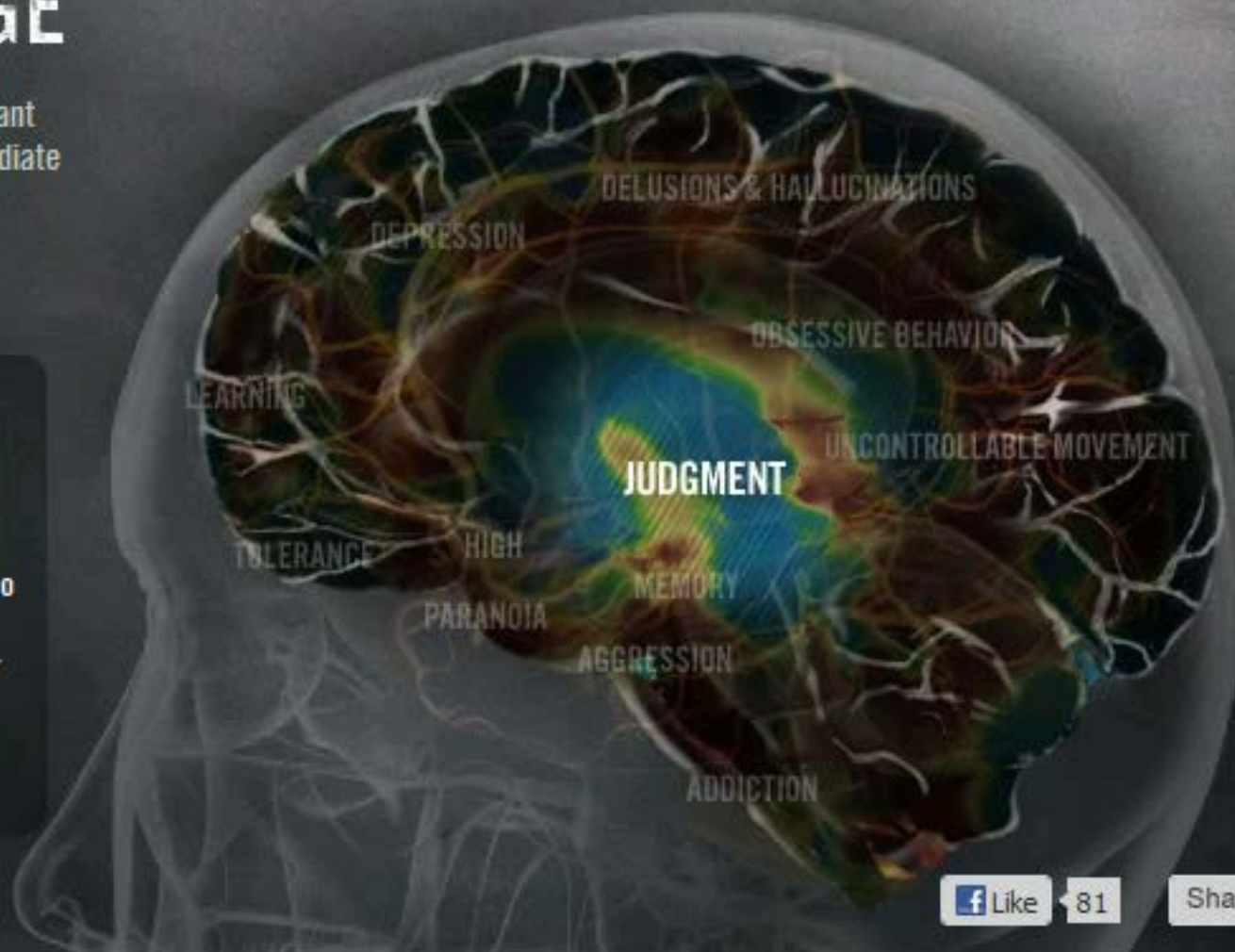
Drogy jako příčina deviace

BRAIN DAMAGE

Methamphetamine can cause significant changes to the brain. Some are immediate and some happen over time.

ROLLOVER THE BRAIN TO SEE >>>

Meth impairs the frontal lobe, which governs judgment, impulse control, and the ability to determine consequences. Unable to think rationally, Meth users do things that they would have never thought possible before.

Zdroj: Methproject.org

Ritalin: definice situace

Krotí deviacy: uklidňuje hyperaktivní, neposlušné děti

Posiluje sebekontrolu (zvyšuje koncentraci, prostředek k žádoucí změně návyků)

Užíván každodenně, bez vazby na situace.

Očekávání zvýšené kontroly, řádu, koncentrace.

Metamfetamin: definice situace

Prohlubuje deviacy: z experimentátorů dělá problémové uživatele

Zbavuje sebekontroly (povoluje uzdu impulzům, neumožňuje domyslet důsledky jednání...)

Užíván nárazově, pro situace jako večírek, párty, sexuální maraton.

Očekávání karnevalu, ztráty kontroly, impulzivity.

Rámování

Rámce „zaměřují pozornost tím, že spojují a zdůrazňují, co je relevantní a co irrelevantní – co je uvnitř rámce a co zůstává vně“

Zdroj: Snow, Vliegenthart a Corrigan-Brown (2007)

Rámování

Rámec ve veřejné politice:

„Diagnostická, preskriptivní a mobilizační výpověď, která v dané tematické oblasti odhaluje určité problémy, předepisuje způsoby jejich nápravy a vyzbrojuje aktéry k jejich odstranění.“

Zdroj: Morávek (2011)

Rámování

Rámování nabývá na významu u kontroverzních veřejněpolitických otázek nebo tam, kde o pozornost tvůrců politiky soutěží různé skupiny aktérů s rozdílnými úhly pohledu.

zpravodajství a politické publicistice, USA 1992–97

- 1) **rámec ohrožení dětí** rezonoval s širším kulturním vzorcem ochrany dětí před zlem a svedením na scestí
 - Již od 80. let, kdy pozvedlo hlas hnutí rodičů proti drogám a za pomoci politiků Reaganovy éry vyhlásilo „válku proti drogám“

zpravodajství a politické publicistice, USA 1992–97

2) **kriminální rámec**
označoval problémy
související
s nelegálností
marihuany, diskutoval
její postavením
v právním systému a
informoval o trestných
činech souvisejících
s marihuanou

zpravodajství a politické publicistice, USA 1992–97

3) **rámec veřejného zdraví** definoval marihuanu jako nebezpečnou nebo škodlivou látku, která ohrožuje individuální a veřejné zdraví

Mějte „matroš“ pod kontrolou, pomůže i jóga, radí kuřákům marihuany příručka

19. ledna 2011 7:58

V Česku je čím dál víc lidí, kteří vyhledali pomoc terapeuta při problémech s marihuanou. Odborníci sledují podobný vývoj i v dalších zemích. Nyní mají čeští lékaři poprvé v rukou příručku zacílenou přímo na kuřáky konopí. Napsali ji odborníci z Austrálie, kteří v ní radí, jak žít bez "matroše".

zpravodajství a politické publicistice, USA 1992–97

- 4) **Rámec medikalizace**
považoval marihuanu
za potenciální lék,
řešení různých nemocí
a utrpení, například
syndromu chřadnutí u
AIDS, žaludeční
nevolnosti nebo
roztroušené sklerózy.

zpravodajství a politické publicistice, USA 1992–97

PLUSKA.SK › SPRAVY › ZO ZAHRANICIA

Schwarzenegger v Kalifornii odobril marihuanu

04. október 2010, 07:00

0

< 0

Priaznivci marihuany z americkej Kalifornie majú dôvod oslavovať. Po mnohých ús
legalizáciu guvernér Arnold Schwarzenegger podpísal dekriminalizačný zákon, po
prichyteným s malým množstvom už nebude hroziť väzenie.

5) **rámec**
dekriminalizace
spatřoval problémy
v ohrožení
individuálních
svobod a dalších
nepříznivých
dopadech drogové
prohibice

Zdroj: Leweke (1999)

Sociální problémy jako kolektivní procesy

- 1) vynoření sociálního problému,
- 2) legitimizace problému,
- 3) mobilizace jednání ve vztahu k problému,
- 4) zformování oficiálního plánu opatření a
- 5) provádění oficiálního plánu v praxi.

Zdroj: Blumer (1971)

Sociální problémy jako kolektivní procesy

- Medikalizace
- Morální panika

Rámování pití alkoholu

- v 18. století byl alkohol považován za požehnání a vítaný příspěvek k výživě, posílení zdraví a zlepšení nálady
- opilost nebyla spojována s násilím, zločinem ani výtržnostmi
- 1. pol. 19. stol.: silné sociální hnutí za mírné pití

Zdroj: Lender a Martin (1987)

Rámování pití alkoholu

- nový koncept závislosti na alkoholu jako nemoci/bezmoci
- požadavek úplné abstinence
- 1919 přijetí 18. „prohibičního“ dodatku k americké ústavě

Zdroj: Lender a Martin (1987)

Medikalizace sociální deviace

- *proces, v němž je nemedicínský problém (pracovní, vztahový, mravní...) definován jako problém medicínský (nemoc nebo porucha) a je pro něj vytvořeno medicínské řešení (prevence, léčba)*

(Conrad a Schneider 1980, Conrad 1992)

Medikalizace sociální deviace

- do sféry medicíny se dostávají deviantní jevy dříve tolerované nebo jevy spadající do sféry trestní spravedlnosti
- lékaři získávají vlastnictví problému – *nárok definovat problém z pozice profesní autority, disponující specializovaným věděním o problému*

Medikalizace sociální deviace

- Příklady: medikalizace šílenství, alkoholismu, závislosti na opiátech, homosexuality, transsexuality, mladistvé delikvence, zneužívání dětí, poruch učení u dětí, nadměrného hráčství nebo přejídání
- Medikalizace určitých sociálních problémů může přinést větší humanizaci jejich řešení: „terapeutické kluby“ platformou homosexuální sociability v totalitě 80. let (Seidl 2012)
- *Do jaké míry je „vlastnictví“ těchto problémů lékařskou profesí legitimní?*

Medikalizace sociální deviace

O vlastnictví drogového problému soutěží lékaři s

- policií a justicí,
- nevládními organizacemi
- pedagogy
- anonymními alkoholiky...

Morální panika

Charakteristické znaky I.

- vyostřená kampaň proti skupině nebo jednotlivci – obětnímu beránkovi
- obětí jsou nevinní lidé
- publikem jsou lidé, kteří se cítí ohroženi destrukcí sociálního řádu
- nejasné morální standardy
- kampaň přizívá část politické a mediální scény
- malá pozornost skutečným příčinám problému

Zdroj: Volek (2000)

Morální panika

Příklady:

- čarodějnice
- sexuální útočníci
- uživatelé drog

Zdroj: Volek (2000)

Morální panika

Charakteristické znaky II.

- rutinizace karikatury v médiích
- soutěž morálních podnikatelů a zájmových skupin o vlastnictví problému

Anglicky: *moral panic, drug scare, drug panic*

Zdroj: Faupel, Horowitz a Weaver (1994)

Morální panika

Morální podnikatelé (*moral entrepreneurs*):
jednotlivci nebo skupiny nárokuje si
definování „reality“ drog a jejich uživatelů

- aby prosadili svoje mravní hodnoty (náboženští vůdci),
- aby se zalíbili voličům vyznávajícím určité mravní hodnoty (politici)

Zdroj: Faupel, Horowitz a Weaver (1994)

Morální panika

Typický průběh:

- dramatické mediální pokrytí deviantního chování jednotlivců/skupin ve vztahu ke zbytku společnosti
- aktivizace morálních podnikatelů, zesílení odporu vůči označeným deviantům.
- dosažení širší společenské shody o tom, že ohrožení deviantní skupinou je reálné a vážné
- uplatnění širších kontrolních mechanismů (medicína, trestní represe)

Zdroj: Volek (2000)

Český drogový problém 1997–98: Morální panika?

Vyostřená kampaň proti skupině nebo jednotlivci –
obětnímu beránkovi:

*„drogová hydra mezitím stihla uchvátit a zaplavit další
obrovské počty lidí v České republice a ztratili jsme mnoho
času“*

*„jestli vás ve sdělovacích prostředcích nedávno zaujal případ
ubité vychovatelky, já jsem se v televizi dověděl, že je velké
podezření, že se tak stalo v touze onoho mladého člověka
dostat se na svobodu za účelem získání drog a pod vlivem
abstinenčních příznaků“*

Český drogový problém 1997–98: Morální panika?

Oběti jsou nevinní lidé: děti a mladiství

„na každém vašem hlasu dnes záleží, zda vystavíte, nebo nevystavíte své děti i děti svých blízkých vzrůstajícímu drogovému riziku a jak dlouho necháte tyto děti žít kvalitním životem, nebo za kolik let je necháte zemřít“

Český drogový problém 1997–98: Morální panika?

Rutinizace karikatury: příběhy „padlých“
problémových uživatelů drog

*„kdo bere měkké drogy, může anebo nemusí přejít k těm
tvrdým... ale z 50 % patrně přejde“*

*„dnes činí u nás odhadovaná doba přežití od počátku
konzumace cca 15 let“*

Český drogový problém 1997–98: Morální panika?

Publikem jsou lidé, kteří se cítí ohroženi destrukcí
sociálního řádu

„škodlivost nejen pro zdraví, ale i škodlivost ekonomickou a mravní, škodlivost, která může posléze vést k degeneraci celé naší společnosti“

„zlo, které je srovnatelné s nebezpečím atomových zbraní, které ohrožuje naše lidstvo strašlivým způsobem, a jestliže mu nebudeme schopni čelit, tak zdecimuje civilizovanou společnost daleko účinněji než zbraně hromadného ničení“

Český drogový problém 1997–98: Morální panika?

Kampaň přizívuje část politické a mediální scény

- Severův poslanecký návrh 1996
- Film Amsterdam východu (B. Šnajder, ČT 1997)
- Matulkův poslanecký návrh 1997 a vládní návrh 1997 → rozsáhlá debata v parlamentu i na stránkách novin
- Po schválení vládního návrhu v červnu 1998 debata utichla

Hlavní poselství přednášky

Colorado, Washington Legalize
Recreational Marijuana [Watch
Video](#)

Barack Obama Wins Second Term
[Watch Video](#)

- Boj proti drogám souvisí se změnami v definici drogové situace a podmínkami v dané společnosti.

Děkuji Vám za pozornost.

Jan Morávek

Institut sociologických studií FSV UK

jan.moravek [at] gmail.com

<http://www.jan-moravek.cz>

Web kurzu: <http://nekola.verejna-politika.cz/vyuka/drogy-a-spolecnost/>

Použitá literatura

- Blumer, H. 1971. Social problems as collective behavior. *Social Problems*, vol. 18, no. 3, s. 298–306.
- Conrad, P. 1992. Medicalization and Social Control. *Annual Review of Sociology* 18: 209–232.
- Conrad, P., Schneider, J. 1980. *Deviance and Medicalization: From Badness to Sickness*. St. Louis: Mosby.
- Faupel, C. E., Horowitz, A. M. a Weaver, G. 2004. *The Sociology of American Drug Use*. New York: McGraw-Hill.
- Lender, M. E., J. K. Martin. 1987. *Drinking in America: A History*. New York: Free Press.
- Leweke, R. W. 1999. *News Frames and Policy: Frame-building in Mainstream News and Political Commentary Media, 1992-1997* [nepublikovaná disertace]. Chapel Hill, NC: University of North Carolina at Chapel Hill.
- Morávek, J. 2011. „Analýza rámců“. Pp. 105-135 in M. Nekola, H. Geissler a M. Muralová (Eds.), *Současné metodologické otázky veřejné politiky*. Praha: Karolinum.
- Seidl J. 2012. *Od žaláře k oltáři: Emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Praha: HOST
- Thomas, W. I. 1928. *The Child in America: Behavior Problems and Programs*. New York: Knopf.
- Volek, J. 2000. Konstrukce morální paniky a sociální exkluze. *Sociální studia* 5: 97–113.

Zdroje obrázků

- Snímek 9: Depression Introspection Blog – <http://depressionintrospection.wordpress.com/2009/02/19/concerta-adhd-ad/>
- Snímek 10: The Meth Project Foundation – <http://www.methproject.org/answers/what-does-meth-do-to-your-brain.html#Brain-Damage>
- Snímek 12: Adobe Systems Inc. – <http://helpx.adobe.com/photoshop-elements/getting-started/crop-photos.html>
- Snímek 15 – Technet.cz – http://technet.idnes.cz/marihuana-v-mladi-snizuje-inteligenci-dxi-/veda.aspx?c=A120828_173134_veda_pka
- Snímek 16 – VLP – <http://www.denik.cz/ustecky-kraj/kriminaliste-odhalili-v-byvalem-mosteckem-santanu-velkopestirnu-marihuany-tehg.html>
- Snímek 17 – iDNES – http://zpravy.idnes.cz/mejte-matros-pod-kontrolou-pomuze-i-joga-radi-kurakum-marihuany-prirucka-119-/domaci.aspx?c=A110118_143117_domaci_jba
- Snímek 18 – týdeník SPIRIT – <http://www.spiritobchod.cz/zbozi/3786/Levne-leky-z-prirody---KONOPi.htm>
- Snímek 19 – PLUSKA.SK – <http://www.pluska.sk/zahranicie/schwarzenegger-kalifornii-odobril-marihuanu.html>
- Snímek 22 – On Being Jewish, Christian and Gay Blog – <http://jewishchristiangay.wordpress.com/2011/09/06/the-gay-debate-and-temperance-movement-not-so-strange-bedfellows/>
- Snímek 23 – KBPS San Diego – <http://www.kpbs.org/news/2011/sep/29/prohibition-nation-drunkards/>
- Snímek 38 – ABC News – <http://abcnews.go.com/Politics/OTUS/colorado-washington-states-legalize-recreational-marijuana/story?id=17652774#.UKJoKGe0Msd>